

Temi no shalo mvülo keshvü

RIGHT TO INFORMATION ACT, 2005

RTI le kvüsa kethyü kanyü nme .Hile nno sorkari lo shwarhi nyu thatho kethyü kelü shulo kegwa nme .Tha rüla shun kethyü ka, sorkari no ketsin nyu lo tenyelo kekü tho thyü shü hü.Oct 12th 2005, gwünkho ka nyu RTI hile nben nyu bin laso. Tsügenyu shalo kegwa nkenji gü nyu nko dun-o nri nya mvüle tsünyu thatho thyü shü mvülo shvü.

2.Kenri Gü:Süda shwarhi no kenshün nyu lo tenyenlo kekü tho thyü shülo nrün.

3.Kelü keshü tsenhi: Indian tejvu higü hi ntile .....

- i) Ato kilonser nmvü-e kedagü da ketso logwa .
- ii) Sorkari gü no thyü shü lo temi no nrin
- iii) Keda keshen nri kemvü.
- iv)Süda güle kedagü ,sorkari kemvü le tse nno rüchun sin shü hü.

4.RTI tejvü hensinnyu,süda shwarhi ka tha rüla shalo gwa . Süda shwahri akon le:

:Central, state lo local level bodies aphü constitution hensin nyü penso kelo Nmvü-e state lo central statue hensin nyu. Tsü akon le president,legislature, judiciary lo ministries,departments,lo agencies aphu kesin bin nyo.

5.Dihonste kethyü shalo kegwa rüla nle. shun lo gwala?

Shalo kegwa rüla gü akon le tha kanyü lida hida. Tsüdeng yastelo records,documents, manuscripts,memos,emails,opinions,advices,logbooks,contracts,reports,paper,sample lo models,electronics,data kanyü deng ko bin. Tsüle fax,microfilm,microfiche computer etc.

6(a)RTI akon le nle nkenjin nyu tha hi deng shalo gwa:-

- i) Thyü shü kela documents copy,notes,extracts,contracts etc. khilo gwa.
- ii)Sorkari kanyu documents lo records nri lo gwa.
- iii)Tson,ka etc kethyü nyu gwa le nmvü-o nri lo gwa.
- iv)Xerox,printouts,disks etc nyu nle shalo kegwa rüla thyülo gwa.
- v)Thyü shü kela kanyü deng samples khilo gwa.

6(b)Tson ayi nle shalo kegwa rüla tsüle keni lo gwa,kasha nyu la ka shalo Kegwa gü tsüle:-

- i)Indian nyü sovereignty,integrity,security,strategic,scientific nmvü-e economic interests kevü yatselo, nmvü-e senye state kecha zen-o kengü kethyü kevü yatselo.
- ii)Tejvü gü gwenrho yatselo.
- iii)Tejvü khishü kehü gü le khin yatselo nmvü-e tejvü khishü kehü ka gü rehvü mvü yatselo.
- iv)Keyhun gü nmvü-e temi thyu min ketsen lo kegwa khipe kenshvü nyu shü yatselo.
- v)Tejvü gwünrho kehü nyu deng teng lo kegwa tson gü khin yastelo.
- vi)Ha kethyü lo ha kethyü kekebü deng nthü ndon la yatselo.

vii)Süda gü le azo hoshü kemvü then temi lo süda gü aü kekengü rüla pe tesha lo kemvügi.

viii)Temi aphu no tha rüla shalo kemvü deng khi sha lo kemvügi.

ix)Dzo kenkhi kera ketse gwunkho ka cabinet lesü deng tsüle temi tesha kemvü gi.

x)Parliament nmvü-e state legislature kerehvü borhvü la lo kegwa .

xi)Npvü rüla süda gü kekenyü kendi nmvü-e npvü nrüla me no shalo lo kegwa.

Tson ai, tha rüla parliament nmvü-e state legislature no shalo kegwa keni kemvü we nko akeni lo kemvü gi. Tha rüla pon paha nti zo shü lalo gwa kasha nyu laka tha rüla gü tsüle tesö ka thyü pe bin kenjin hensin nyu bin yatselo. Intelligence lo security organization peha le RTI tejvü hensin nyu ndi ai bü ketyü lo temi no yhün no kegwa gwunrho deng kemvü.

Units aphu ka süda shwarhi aphu no Public InformationOfficers(PIOs)nmvü-e Assistant Public Information Officers no bin mvü lo shvü. Nle PIO lo APIO ka tha rüla shalo gwa.

7.GWUNKHO-Nle tha rüla shun lo kegwa gwunkho azo:-

Dzon30: Tha rüla receipt hilo gwa, PIO le tha rüla deng khishü ti fee tho shü kethyü ka Nmvü-e akon kentsen le bin yatselo keni lati.

Dzon 35: APIO le application gü hyülo yatselo.

Gwenta 48: Kesha nyu laka tha rüla le keyhun gü nmvü-e temi kendo gü genyu yatselo.

Dzon 40: Party kenshün güle bin yatselo.

Dzon 45: Temi kenji gwün rho la kegwa rüla deng .Tha rüla tsüdüng khishwi nrün genyu Information Commission le azo ha shü mvülo shvü.

8.Fee Ame.

Kethü kezü (sen mvülo keshvü) fee	Tha rüla min (kerüchü fees)	Tho kethyü tson.
Rs10.00	<ul style="list-style-type: none"> • A4/A3 lesü- Rs,2.00 page nme gen. • Lesü kedagü-Amin ketsin gü. • Printed Publiction –amin ketsin gü. • Photocopies /printed Publications- ka khishwi kelo Rs,2.00 lesü pon me gen. • Floppy/ Diskette- Rs, 50.00 disk me gen. • Records nri kethyü- gwenta nme gwunkho ka amin ndi, lo gwenta nme siki Rs,5.00. 	<ul style="list-style-type: none"> • Receipt khilo, amin tho kela siki. • Demand Draft. • Bankers cheque.

Shalo: Below poverty Line(BPL) den le fees tho kemvü da wa.

Gwunkho tho keshü le pen kela siki tha rüla genyu fee tho mvü da wa.

9.Hi keshu.

(a) Hi keshu kerü gü:

Süda kekvü kesen nyu denzi Appellate Authority kerigü nle shün lo kegwa nkenji le bin keshanyu da ka:-

PIO nmvü-e APIO le nlesü keni la yatselo.

- Nle PIO le penron keshu le nkenyü mvü la yatselo.
- Fee le akon kendi nyu khilo yatselo.
- Gwünkho tho keshu zo ka tha rüla gü khishu mvülo.
- Tha rüla gü tsüle nkenyü to lo mvü yatselo.
- Format shün kethyü gü keme khishu lo mvü yatselo.

Dzon shenrü tho keshu zo ka nle shün kethyü pe PIO nmvü-e APIO tsü lo gwa.

Nle shün kethyü ka tha hidden le bin mvülo shvü:-

- i) Nzen lo nkebin bin.
- ii) PIO zen lo a-kebin bin.
- iii) Nle hi kethyü ka azha den aphü thü shu lo No,dzon lo PIO.
- iv) Hi kethyü gwünkho ka ketsin jo paha thyü shü.
- v) Kehi nmvü-e kechü hi shü.
- vi) Kechü hi kethyü tson nmvü-e kehi.
- vii) Tejvü gü provisions nmvü-e then zen mvülo keshvü gü.
- viii) Shün kethyü güle ketsin le nmvü-o nri shü.
- ix) Tha rüla lida hida sen mvülo keshvü hikethyü gwünkho ka.

Hi kethyü ka lesü den sen mvülo keshvü:-

- Azha attested lesü sen mvülo shvü hi kethyü ka.
- Hi kethü gwünkho lo hi kethyü gü le sen mvülo keshvü lesü den.
- Hikethyü lesü gü index.

Gwünkho aphü nyu nrünyun kemvü pe Nagaland State Information Commission ka zolo gwa, keshanyu da ka:-

- i) Nle ketso kethyü gü tsü pe tsü lo mvü lalo ;
  - a) PIO kendi nmvü-e APIO keji kemvu.
  - b) PIO nmvü-e APIO le nlesü gü keni lalo.
  - c) PIO le nle shün kethyü pe Appellate Authority tesha shü mvü yatselo.
- ii) Tha rüla shalo kegwa shün kethyü keni kela .
- iii) Nle shün kethyü nzo keni kemvü.
- iv) Fees khikelo le ketsin nyu kemvü.
- v) Nle tha rüla le pen mvü, me bokevü nmvü-e kenkü tse rüchun yatselo.
- vi) Tejvü hensin nyu records nmvü-e tha lida hida shalo kegwa.

Nmvü-e nkenyü deng süda shwarhi le thyü shü mvü yatselo Commission gü address higü ka tesha shü lo gwa.

Nagaland State Information Commission,
Nle kesha nyu da ka RTI hensin nyu nkekhnin, penti kemvü, thyü tolo kemvü
Old Secretariat Complex,
Post Box – 148,
Kohima, Nagaland – 797001
Tel: (0370) 2291595 (O), Fax:2291798,

E-mail: cic_nagaland@yahoo.co.in

Website: www.nlsic.gov.in

(b) Hi keshü keyhün gü:

First Appellate Authority zo kenkhin güle nkenyü mvü yatselo nmvü-e dzon shenrü kanyü henzi zo ka nle zo kenkhin gü shalo mvü yatselo, nle Information Commission dzon hen tekyü zi ka tesha shü logwa.

10. Shaja.

Nagaland State Information Commission le dzon me gen Rs,250.00 npü logwa lo kechon tsin nyu Rs, 25,000, PIO den gen npü logwa nmvü-e kedanyu lida hida npü lo gwa keshanyu da ka:-

- i) Lesü gü tsü akon kendi nyu keni la yatselo.
- ii) Tha rüla shün kethyü keni kela.
- iii) Gwunkho tho keshü zo ka tha rüla gü khishwi kemvü.
- iv) Sha chin tsü tse tha rüla keba, penti kemvü, nmvü-e tson tsin zü la lo kegwa rüla.
- v) Tha rüla gü bo kemhe kethyü.
- vi) Tha rüla khishwi kethyü tson kekkin.

11. Kethü kezü dihon tse zü mvülo shvü yo:

- i) Tha rüla sen kebin süda kekvü kesen nyu tsü shalo.
- ii) Tha rüla shalo ti yatselo RTI sen lo, nmvü-e nle kethyü kezü kerü gü tsü shün lo.
- iii) Kenrün nyu tha rüla gü tsü shalo mvü. Tha rüla gü genyu pisa sen kethyü gi. Nyu sen mvülo shvü yo shün lo nmvü yatselo kenkhin kit ha rüla gü genyu pisa kechon le gü la lo gwa.
- iv) Kethü kezü le English, Hindi nmvü-e nkhwén ki PIO kebin bin thü shü-o pe tsülo gwa.
- v) Nle thü keshü no tsin tsü lo lo tha rüla nle sen mvülo keshvü gü aphü thü shü. Nle keba shün lo keba jo hyülo ti. Sen mvülo keshvü gü tsü thü nrün nya.
- vi) Nyu gwüinkho ka records gü shalo tiyo thü shü.
- Vii) Tha rüla dihontse kethyü ka shalo tiyo thü shü.
- Viii) Dihontse kethyü nyu tha rüla ntesha shü nyü binyo thü shü.
- x) Ntesha shü lo kegwa thü shü. PIO no tha rüla gü pe ntesha shü nrün genyu
- xi) Demand Draft nmvü-e Banker's Cheque ka lesü fee Rs,10.00 pe nlesü kesin-o tsü shü.
- xii) Nle BPL (Below Poverty Line) yatgelo thü shü lo nshalo nrün genyu ration card nmvü-e ID card pe tsü shü. Tson yatselo tha rüla nlesü gü min tho kemvü gi.

12. Shalo mvülo keshvü paha:

- i) PIO nmvü-e APIO le nlesü gü keni lo kemvü gi keshanyu da ka tha rüla nle shün kethyü gü tsüle anyu denzin kemvü ai.

- ii) Keshanyu da ka lesü gü tsü le tson keba nyu shüla yatselo, PIO le lesü gü tsü pe ketsi n tson nyu shü la ti tson-o dzon pvün mhudyü ntesha shüti.
- iii) Kethü nyu nle hi lo mvülo, nle PIO gü kechü hi lo gwa.
- iv) PIO ka lesü fee lo chenkeno receipt gü hilo.
- v) PIO ka tha rüla min lo dikho pe tsü mvülo shvü tiyo shalo.
- vi) Hi kethyü min ndi.

13. Shizü: Mhü kelü shü-e thame kelü kemvü gi ai lida hida kelü lo gwa kelü keshü fü yatselo.

RTI Tejvü- Ryü kenjün shen he temi no gwakvü lo nrün kenrin.

Nkenji gü fü lo lo ntsoka thyü shü lo.

“Temi gwakemvü thatho genyu katsü logwa le gwa mvü la hü mvü ai temi kenjü nyu le thatho thyü shü kemvü genyu le.”

“Keshanyu da ka temi den le njü kemvü lo ketsin nyu tha thyü kemvü ntsün mvü yatselo ale tsü nopen binyon.”

“Sorkari gwakemvü le a-temi no rühvü lo kegwa keyhun thyü hyü mvü-e no sida rühvü lo kekü thyü hü mvü.”- Shiv Khera.

Tha rüla hiden hile Capacity Building Project hensin nyu khishwi shü binyon:-

RTI Cell,
ATI
Kimho
Kohima
Nagaland –797003.
Tel: (0370) 2280068 (0)